

УТВОРЕННЯ З КОМПОНЕНТОМ -GATE/-ГЕЙТ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

У статті простежено шляхи входження компонента *-gate* (*-гейт*) до лексико-словотвірної системи української мови. З'ясовано його функційні властивості. Установлено, що утворення з компонентом *-гейт* – це маркери негативної характеристики певних скандальних явищ, де головними фігурантами є переважно відомі політичні діячі. Окреслено номінативні функції утворень із компонентом *-гейт* у лексико-словотвірній системі української мови. Запропоновано типологічну класифікацію лексем із компонентом *-гейт*. Схарактеризовано методи дослідження аналізованих лексичних одиниць, відзначено, що природа утворень із компонентом *-гейт* зумовила використання відповідних лінгвістичних методів (описового, тематичної класифікації, функційного). Визначено зовнішні та внутрішні чинники, що сприяють формуванню утворень із компонентом *-гейт*. Стверджено, що утворення з компонентом *-гейт* – це переважно іменні динамічні предикати, оскільки вони позначають процеси і події. Засвідчено, що в українській мові *гейт* уживається як самостійний повноцінний, фонетично і словотвірно засвоєний формант, замінюючи ад'єктивно-субстантивне сполучення.

Ключові слова: компонент *-гейт*, суфікс, неологізм, дериват, тематична група, семантика, українська мова, англізми, мовна адаптація, медіа, оцінність, негативна семантика, мовна картина світу.

Oleksenko V. Formations with the *-gate* Component in the Modern Ukrainian Language. *The article traces the ways the component *-gate* (*-geïm*) enters the lexical and word-forming system of the Ukrainian language. It is noted that this is a suffix in English and some other languages that is used in words denoting public scandals by analogy with Watergate ("scandalous suffix" – the term by V. Boikov). The word Watergate, and later the component separated from it, began to be used with the meaning "scandal". It has been stated that the word Watergate has entered the political vocabulary of many languages of the world. It is emphasized that this word denotes scandals that have gained wide publicity in some country or in the world, or it may concern top officials.*

*The functional properties of the Anglo-American borrowed component *-gate* (*-geïm*) in the composition of Ukrainian language lexemes are clarified. It was found out that its use is sporadic; it is proven that this is a typical sign of such a type of a language game as contamination. It has been proven that the *-gate* component is used to create political terminolexemes with the aim of forming anthroponymic contaminants with a clearly expressed negative colour. It has been discovered that formations*

with the component -gate are markers of the negative characteristics of certain scandalous phenomena, where the main figures are mostly well-known political persons.

It is grounded that most often lexemes-anthroponyms with a -gate component are formed by unhindered combination of a whole word-anthroponym (name, surname) of the main person involved in the definite scandal with part of the word of another. The nominative functions of formations with the -gate component in the lexical-word-forming system of the Ukrainian language are outlined. A typological classification of lexemes with the -gate component is proposed.

The research methods of the analyzed lexical units are substantiated, it is noted that the nature of such formations determined the use of respective linguistic methods (descriptive, thematic classificational, functional). External and internal factors contributing to the production of formations with the -gate component have been determined. It is asserted that lexemes with the -gate component are mainly nominal dynamic predicates, as they denote processes and events. It is proven that in the Ukrainian language -gate is used as an independent full-fledged, phonetically and word-formatively fixed format, replacing the adjective-substantive combination.

Keywords: *component -gate, suffix, neologism, thematic group, derivative, semantics, Ukrainian language, Anglicism, language adaptation, media, value, negative semantics, linguistic map of the world.*

Вступ

Українська мова поряд із багатьма слов'янськими в останні десятиріччя зазнає глобалізаційного тиску, що особливо помітно в активному запозиченні іншомовних слів, передусім англізмів, які в умовах світової динаміки активно розвиваються, а отже, швидко зростає кількість нових слів і основ, що проникають в українськомовне загальне і професійне вживання.

Яскраве вираження функціонування запозичень, їх сприйняття й освоєння лексико-словотвірною системою української мови, необхідність уживання та впливу на культуру вивчали Н. Адах, С. Бузько, Г. Вокальчук, Р. Гаврилюк, В. Громовенко, О. Жижома, Є. Карпіловська, Л. Кислюк, Н. Клименко, Ж. Колоїз, І. Коробова, С. Лук'яненко, М. Навальна, А. Нелюба, М. Романюк, А. Стишов, Н. Стратулат, О. Турчак, Т. Юрченко та ін. Як свідчить аналіз, у дослідженні неодеватів нагромаджено значний теоретико-практичний матеріал.

Проте ці праці не вичерпують того різноаспектного потенціалу запозичень, уходження яких до лексичної системи української мови помітно активізувалося в першій чверті ХХІ сторіччя під значним впливом суспільно-політичних змін та у зв'язку з упровадженням

сучасних інформаційних технологій і зміцнення зв'язків зі світовою спільнотою.

Актуальність сучасних проблем ідеології, патріотизму, національної ідентичності, маніпуляції свідомістю набувають сьогодні нового забарвлення і звучання у світі масштабних політичних процесів, що знаходять своє висвітлення в концептуальній картині світу і суспільства. Тому існує необхідність у вивченні особливостей семантико-словотвірної поведінки неолексем, що є своєрідним відображенням мови на суспільно-політичні поняття, явища та події у певній національній лінгвокультурній спільноті. З'являються лексичні інновації, що відтворюють нове сприйняття об'єкта номінування. Саме це дає змогу розширити уявлення про гнучкість їхньої семантичної структури. У цьому і вбачаємо **актуальність** пропонованої розвідки. Спричинено це різноманіттям позамовних чинників (об'єктивних і суб'єктивних); стрімкий розвиток економічних, культурних зв'язків, вплив стилю американського життя, мода на вживання іноземних слів і їх частин, значні досягнення англійськомовних країн у багатьох сферах діяльності, білінгвізм, престиж англійської мови, стереотипи сприйняття США та Великобританії пересічним громадянином, послуговування англізмами з метою демонстрації освіченості чи неординарності, а також внутрішньомовної потреби.

Крім позамовних, на процеси запозичення неолексем до складу української мови значний вплив мають і внутрішньомовні чинники: номінування нового предмета, явища, поняття чи необхідність розмежування близьких за змістом, але різних понять, необхідність у вживанні нового слова з метою усунення непорозуміння між партнерами, прагнення до посилення й збереження комунікативної чіткості лексичних одиниць та ін.

Сьогодні в складі української лексики помітне місце посідають запозичення з англійської мови, кількість яких стрімко зростає. Ці світові тенденції активно впливають на сучасний стан мов, у яких відбувається інтенсивне руйнування літературних норм і різка активізація процесів запозичень, формується нова лінгвокультурна мода, яку продукують переважно медіа, що є нині «основними «постачальниками» неодериватів і неозапозичень» (Олексенко, 2014). Засоби масової інформації, підтримуючи англо-американську лінгвокультурну моду, сприяють тому, що в українській мові помітною є тенденція до активного вживання дериватів із компонентом *-gate* (*-гейт*).

Мета нашої студії – з'ясувати функційні особливості лексем із компонентом *-гейт*, їх номінативні функції у лексико-семантичній системі української мови, запропонувати лексико-семантичну типологію утворень із компонентом *-гейт*. Об'єктом дослідження виступають номінативні одиниці з компонентом *-гейт*. Зазначена мета передбачає розв'язання таких **завдань**: простежити етапи і шляхи входження компонента *-гейт* до лексико-словотвірної системи української мови; схарактеризувати статус іншомовної морфеми в українській мові; окреслити функційні особливості лексем із компонентом *-гейт*; з'ясувати методи дослідження аналізованих лексичних одиниць; визначити чинники, що сприяють формуванню утворень із компонентом *-гейт*.

Методи дослідження

Характер аналізованих мовних одиниць зумовив використання таких методів: *описовий* (для інвентаризації, систематизації й інтерпретації лексем); *тематичної класифікації* (для ранжування одиниць за лексико-семантичними групами); *функційний* (для з'ясування семантики лексем у певному контексті).

Виклад основного матеріалу

На переконання В. Громовенко, поповнення словникового складу – це «закономірний процес, адже в кожній мові закладений потенціал для її вдосконалення та збагачення. Як засіб відображення об'єктивної реальності, мова перебуває в стані постійної зміни й розвитку, оскільки саме дійсність є динамічною. Яскравими факторами, що засвідчують її динамічний характер, є неологізація її лексичного складу та інноваційні процеси» (Громовенко, 2017: 136).

Кінець ХХ – початок ХХІ сторіччя позначений зростанням активності вживання утворень із компонентом *-гейт* під впливом екстралінгвальних чинників (зміни в економічній, суспільно-політичній, культурно-побутовій, науковій, освітній та інших сферах українського народу).

Аналізуючи екстралінгвальні чинники утворення й функціонування одиниць із компонентом *-гейт*, зазначимо, що їх уживанню сприяє достатньо високий рівень володіння англійською мовою, передусім представників медіа, молодих, талановитих і креативних.

Історія запозичення й адаптування англо-американського структурного компонента *-гейт* (з англ. *-gate*) – суфікса, що використовується в англійській і деяких інших мовах для називання публічних масштабних скандалів навколо чогось чи когось за аналогією з Уотергейтським скандалом, що отримав великий розголос (*Кучмагейт*, *Рибкагейт*); частини складних іменників, що надає значення «політичний скандал, викликаний будь-якою непорядною ситуацією у вищих ешелонах влади» (Головченко, 2011), підтверджує той факт, що сьогодні, в епоху глобалізації і медіакультури, коли засоби масової комунікації є надто потужним інструментом управління громадською свідомістю, зростання продуктивності словотвірних моделей значною мірою стимульоване соціокультурними чинниками. На процес морфемізації структурного компонента *-гейт* і закріплення за ним значення «скандал» суттєво вплинула словотворчість журналістів – основних постачальників неозапозичень і неодериватів.

Вотергейтський скандал (англ. *Watergate scandal*) – політичний скандал – історія зі спробою встановити прослуховування в штабі демократичної партії США перед президентськими виборами 1972 року – кінчився відставкою президента країни Ніксона, єдиною в історії США відставкою президента.

Готель «*Watergate*» («*Вотергейт*») стає універсальним символом порушення закону і пов'язаного із цим порушенням скандалу. При цьому другий компонент лексеми *Water-gate -gate* виступає репрезентантом усього найменування, що й надає відповідній лексемі негативно-нооцінної семантики.

Якщо в 70–80-ті роки цей елемент поєднувався з іменами власними, то останнім часом – найчастіше з іменами загальними: *chickengate*, *donorgate*, *filegate*, *traveldate* (Зацний, & Пахомова, 2002). Уотергейтський скандал створив низку неологізмів із компонентом *-gate*, що позначають будь-який політичний скандал, пов'язаний з корупцією державних службовців: *Hollywood-gate* скандал, пов'язаний з обвинуваченням голлівудського режисера Д. Бергмана в привласненні ста тисяч доларів; *Muldergate* скандал, пов'язаний з діяльністю міністра інформації в ПАР К. Мулдером; *Dallasgate* *Senate* далласький скандал. Пор.: «*Senate probe reveals Reagan Jrangate leis*» [Morning Star, 10.01.1987]; (Бойков, 2011а: 74-86).

В. Заботкіна зазначала, що «спочатку (70–80-ті роки ХХ ст.) компонент *-гейт* траплявся лише в складі запозичень із американського варіанта англійської мови і мав значення «скандал» (Заботкіна, 1989а) – «скандальні події в американському готелі «Watergate» «Водяні ворота»), пов'язані з таємними документами, що компрометували діяльність президента Ніксона» (там само б). Його спостерігаємо в англійській композитній лексемі *вотергейт/уотергейт* як наслідок структурно-семантичної компресії – явища еліптизації стійкого ад'єктивно-субстантивного словосполучення *Watergate scandal*.

За аналогією в мові українських медіа з'явилися й інші одиниці: *сексгейт* – великий політичний скандал, пов'язаний з інтимними домаганнями найвищих посадових осіб; *Ірангейт* – скандал навколо таємного постачання зброї із США до Ірану. Пор.: *Прилюдне порпання в чужій брудній білизні («сексгейт»)* викликає лише відразу (<https://m.day.kyiv.ua>); «*Ірангейт*» йменується за аналогією з «*Ірангейтом*» *Річарда Ніксона* (<https://uk.m.wikipedia.org>).

Згодом, зазначаючи впливу англійської мови, передусім її словотвірних особливостей, компонент *-гейт* почав проявляти словотвірну активність і в українській мові, де, зазнавши десемантизації, став функціювати як суфіксоїд аглютинативного типу, додаючись як до запозичених, так і до власне українських базових слів-основ: *Морозгейт*, *Юхимгейт*, *бумеранггейт* (назва рубрики в газеті «*Вечірній Київ*»), *контрасгейт*, *Монікагейт*, *Кучмагейт*, *Гонгадзегейт*, *іногейт*, *касетгейт*.

Компонент *-гейт* поєднується

- з **антропонімами**, утворюючи антропоніміїні лексеми (*Кучмагейт*, *Тимошенкогейт*, *Яценюкгейт*, *Ющенкогейт*);
- з **топонімами** (*Берлінгейт*, *Іракгейт*, *Українагейт*);
- з **автомобільними термінами** (*дизельгейт*);
- з **термінами ІТ та комп'ютерної сфери** (*айфонгейт*, *сервергейт*, *файлгейт*);
- з **науковими термінами** (*брифінггейт*, *дисергейт*).

В українській мові структурні аналоги англійського іменника *Watergate* з'явилися на початку ХХІ сторіччя, коли «ЗМІ постсоціалістичних країн відкрито акцентували на негативних аспектах дійсності – принципових позиціях своєї діяльності. І ця інформація посіла особливе місце у медіатекстах» (Заботкіна, 1989с). Відображаючи

реалії буття, така інформація знаходить емоційний відгук у споживачів продукції масмедіа. Маючи на меті привернути увагу споживачів масмедійної продукції до скандалу (політичного, соціального, фінансового, економічного, культурного тощо), журналісти послуговуються різноманітними засобами. Вони широко використовують розмовно-просторічну лексику, сленгізми, арготизми, жаргонізми (професійні і соціальні), інвективну лексику, незасвоєні ще запозичення та різноманітні гібридні новотвори. Словотворення таких неодериватів-гібридів за допомогою структурного компонента *-гейт* є ефективним маніпулятивним прийомом, який, на переконання О. Коряковцевої «використовують представники ЗМІ всіх постсоціалістичних слов'янських країн» (Коряковцева, 2009а)

Спочатку компонент *-гейт* використовувався для позначення масштабного скандалу та згодом, під дією соціальних чинників у медіа, морфема *-гейт* розширила свою семантику і стала вживатися для найменування явищ шоу-бізнесу, спорту та світових брендів.

Структурний елемент *-гейт* закріплюється в українській мові як повноцінна суфіксальна морфема, оскільки зазнає структурного членування і має чітко оформлене значення «скандал, що пов'язаний з якоюсь конкретною особою чи державою» (*Уотергейт*, *Ірангейт*, *Кучмагейт*, *Монікагейт*, *Панамагейт*). Семантико-словотвірний потенціал компонента *-гейт* досить високий.

В українській мові *-гейт* використовується в транскрибованій формі і самостійно позначає певні суспільні скандальні події в країні, що пов'язано з:

а) назвами представників державного керівництва (*Бушгейт*, *Ляшкогейт*, *Ющенкогейт*, *Тимошенкогейт*, *Януковичгейт*, *Кучмагейт*, *Путінгейт*, *Шеригейт*). Напр.: *Про цю перспективу ніхто серйозно не говорить з осені минулого року – часу початку так званого «Кучмагейту»* (ДТ, 11-17.08.2001); *Сьогодні відбулася презентація книги «Кучмагейт...»* (<https://vgolos.ua>); *Яценюк-гейт*, або коли хвіст крутить собакою (<https://olay.kyiv.ua>);

б) об'єктами, предметами діяльності, пов'язаними зі скандалами: *порногейт* – скандал, пов'язаний із розповсюдженням порнографії; *сексгейт* – великий політичний скандал, пов'язаний з інтимними домаганнями найвищих посадових осіб; *флейтагейт*, або діяльність, якою займаються учасники скандалу (*тревелгейт*); *сервергейт*

– скандал, що виник унаслідок знищення всіх електронних листів, які Хілларі Клінтон надсилала, будучи державним секретарем США; *айфонгейт*, *геймергейт*, *дизельгейт*, *файлгейт*, *касетагейт* – політичний скандал в Україні, що відбувався після оприлюднення аудіозаписів із кабінету Президента України Л. Кучми; *кліматгейт* – скандал, пов’язаний із витоком архіву з електронним листуванням, файлами даних і програми їх обробки з відділення кліматології університету Східної Англії в Нориджі. Напр.: *Кліматгейт: інтенсивність глобального потепління поставлена під сумнів* (<http://propozitziya.com>); *Ця справа отримала назву «Тревел-гейт» і зайняла помітне місце в низці скандалів...* (King, Ch. S); Конфлікт щодо туристичного офісу Білого дому іноді називають *тревелгейт* (<https://hmn.wiki>); Київський викладач підтримав *сексгейт* (<https://infonews.org.ua>).

До цієї групи віднесено й лексему *дисергейт*, яка з’явилася в останні роки внаслідок реакції на ситуацію з дисертаційними працями *дисергейт* – дисертація + уотер-гейт).

Аналогічно фіксуємо й громадські ініціативні організації, діяльність яких спрямована на систематичний аналіз наукових робіт (статей, дисертацій, монографій) з метою виявлення в них плагіату та інформування громадськості щодо випадків академічної недоброчесності, напр.: *У грудні 2016 року активістами «Дисергейту» було започатковано спеціальну церемонію* (<https://e-csr.jrg.ua>); *Дисергейт демонструє різні варіанти академічної недоброчесності* (<https://false-sciencet.ucoz.ua>); <...> *у 2016 році викрито недоброчесність 10 учених та донесено інформацію про це до громадськості, зокрема у кампаніях «Ніколаєнкогейт», «НАПНгейт»* (<https://e-csr.jrg.ua>);

в) місцем (країна, місто, резиденція), де відбувається скандал (*Єврогейт*, *Ірангейт*, *Казахгейт*, *Каспійгейт*, *Кремльгейт*, *Артекгейт*, *Панамагейт*, *Берлінгейт*, *Українагейт*), напр.: *Та скандали із Лозинським і «Артек-гейт» фатально підірвали реноме прем’єра* (<https://www.pravda.com.ua>); *Українагейт: хто є хто в історії про імпичмент Трампа?* (<https://bbc.com>); *Казахгейт – корупційний скандал навколо Джеймса Гіффена...* (<https://wiciwand.com>);

г) особою (організацією) – учасником (винуватцем) скандалу (*Монікагейт*, *Кіркоровгейт*, *Гонгадзегейт*, *іногейт*, *Бігус-гейт*, *моджигейт* – корупційний скандал в італійському футболі; *хендігейт* – реакція працівників ЗМІ на факт прослуховування мобільних

телефонів високопосадовців), напр.: **Моджигейт**: Винні будуть покарані (<https://sport.ua>); **Іногейт** фінансується, головним чином, у рамках програми регіональної співпраці Європейського Союзу «Тасіс...» (<https://evropa.dovidka.com.ua>); **Гонгадзегейт**. Убивство, яке змінило історію... (<https://mynizhyn.com>); Події, що отримали назву «касетний скандал» або «Гонгадзегейт», призвели до формування руху «Україна без Кучми...» (<https://ua.korrespondent.net>); «Україна молода»: «Бігус-гейт» – спецоперація СБУ або диверсія Коломойського (<https://glavkom.ua>); Скандал з Анастасією Рибкою або «Рибка-гейт» – політичний скандал <...> після <...> неформальних стосунків <...> (<https://cyclowiki.org/wiki>).

Найчастіше скандали пов'язані з такими галузями: гей-скандал, педофілія (*сексгейт*, *педофілгейт*); скандали за географічною локалізацією (*Українагейт*); журналістикою (*страхгейт*); культурою (*музейгейт*); відмиванням грошей, зрадою (*Януковичгейт*); спортом (*моджигейт*); убивствами, нападами (*Кучмагейт*, *Скрипальгейт*); шоубізнесом (*Кіркоровгейт*); економікою (*дизельгейт*).

Такі лексеми формуються внаслідок приєднання компонента *-гейт* до основ іменників-антропонімів, географічних назв, а також назв держав, їх частин, внутрішньоміських об'єктів, інколи до іменників на позначення об'єктів та предметів діяльності, пов'язаних зі скандалом.

Частина *-гейт* перетворюється в своєрідну морфему з ознаками суфікса, яка, поєднуючись з основами іменників, бере участь у творенні слів на позначення політичних скандалів, махінацій, афер. Частина з них з'являється завдяки «вставному» або телескопічному утворенню нових слів, унаслідок чого маємо незвичайне (оказіональне) слово-гібрид. Згодом компонент *-гейт* набуває значення оцінної морфеми, що бере участь у творенні нових слів.

Низка утворень із компонентом *-гейт* є продуктом індивідуального словотворення працівників масмедіа та письменників-сатириків. Такі okazіоналізми є цілком зрозумілі читачам у відповідних контекстах, напр.: *ЦРУгейт*, *вугіллягейт*, *космосгейт*, *кліматгейт*, *мітинггейт*, *нафтагейт*, *чеченгейт*, *файлгейт*. Утворюються вони за моделлю «ергонім + гейт» (СБУгейт); «апелятив + гейт» – репрезентоване одним різновидом – конкретний іменник + гейт» – файлгейт; «речовинний іменник + гейт» – нафтагейт, вугіллягейт; абстрактний

іменник + гейт» – страхгейт.

Активне вживання міжнародного компонента *-гейт* у творенні okazіональних похідних пояснюється, по-перше, його повною фонетико-ортографією адаптацією, по-друге, тим, що легко приєднується до слів, утворюючи неодеривати. Інколи при поєднанні першої – визначальної – частини нового слова з компонентом *-гейт* спостерігаємо зміни їх фонетичного складу: **накладання однакових звуків** (бумеранг + гейт – бумерангейт; брифінг + гейт – брифінгейт; мітинг + гейт – мітинггейт); **усічення початкового звука** (КДБ + гейт – *кадебегейт*), що спрощує вимову відповідної лексеми. Отже, у словотвірній системі української мови з'явився досить продуктивний словоелемент, що активно вживається в газетно-публіцистичному стилі. У семантичній структурі похідних суфіксодів *-гейт* передає родові поняття «скандал», тоді як твірна основа має атрибутивно-видову характеристику: «скандал» – фінансовий (*бонусгейт, кризагейт*); політичний (*Кучмагейт, Монікагейт, плебейгейт*); енергетичний (*нафтагейт*); сексуальний (*сексгейт, порногейт, бордельгейт*). О. Коряковцева стверджує, що «семантично нерегулярні деривати із суфіксом *-гейт* через нечіткість їхнього значення є зручним засобом створення неправдивих алузій і маніпуляції суспільною думкою» (Коряковцева, 2009b).

Утворення з компонентом *-гейт*, з одного боку, позначають негативний денотат (*махінації, афери, зловживання службовим становищем*). З другого, наявність у слові пейоративно-оцінної морфеми *-гейт* зі значенням «скандал» повинно перешкоджати явищу евфемізації. На думку В. Бойкова, аналізовані номени-компресати мають деяку семантичну невизначеність за рахунок іншомовного компонента (Бойков, 2011b).

Утворення з компонентом *-гейт* ілюструють дію закону економії мовних засобів, можуть у сконденсованій формі називати події і ситуації. Вони позначають учасників події чи ситуації, місце, предмет діяльності учасників, скриваючи конкретні факти, що характеризують поведінку політиків чи посадових осіб як негативну, напр.: *дисергейт* замість багатослівної конструкції ‘виявлення плагіату в дисертаційній роботі чиновника високого рангу’. Як бачимо, утворення з компонентом *-гейт* дають змогу уникнути використання номенів із негативною оцінкою: *плагіат, скандал, кримінальний*.

«Серед okazіоналізмів, утворених за допомогою іншомовного елемента *-гейт*, – зауважує О. Турчак, – найбільшу кількість становлять одиниці, що належать до сфери політичної лексики» (Турчак, 2012а). Формант *-гейт* досить активізувався, незважаючи на те, що є зовсім новим явищем у сучасному українському словотворенні. Процес формування нової морфеми почався в американському варіанті англійської мови, потім поширився в інших мовах світу, зокрема й українській для називання публічних скандалів за аналогією до Уотергейтського скандалу, напр., *Ірангейт*, *Монікагейт*, *Кучмагейт*, *Моджігейт* тощо. При цьому його початкове значення повністю втрачається, а коло тих основ, до яких компонент *-гейт* починає приєднуватися, стає практично необмеженим. Це дає змогу додавати його як до запозичених основ, так і до власне українських. Okazіональні слова з компонентом *-гейт*, як стверджує О. Турчак, утворюють досить послідовні, частотні й багатоманітні ряди, які дають підстави говорити про появу в українській мові нового суфіксоїда: *Гонгадзегейт*, *Морозгейт*, *терміналгейт*, *Ющенкогейт*» (там само b).

Інколи спостерігаємо непослідовність у словотвірному освоєнні похідних із суфіксом *-гейт*, напр., *Мороз-гейт*: <...> *Офіційне слідство передчасно було б називати «Мороз-гейтом»* <...> (ВК 17.12.1994). Йдеться про те, що такі утворення інколи вживають у формі, не пристосованій до традицій словотвірної системи української літературної мови, що, на думку К. Городенської, суперечить орфографійній нормі писати їх разом (Городенська, 2013). Справедливо зазначає О. Турчак, що «дефіс у написанні зайвий раз свідчить про те, що компонент *-гейт* у сучасній українській мові функціонує як нова одиниця словотвірної системи, як суфіксоїд, який сполучається з основами різних слів, переважно з власними назвами» (Турчак, 2012с). За словами В. Костомарова «словотвірне освоєння форманта *-гейт* <...> аж ніяк не унікальне явище, а лише ілюстрація активного процесу, який відповідає уподобанням епохи в її прихильності як до іншомовного, так і до зарозуміло-книжкового» (Костомаров, 1999).

Елемент *-gate* (*-гейт*) набув поширення після гучного Уотергейтського політичного скандалу в США під назвою *Watergate scandal*. Слово *Watergate* швидко набуло узагальненого значення політичного скандалу і стало використовуватися для утворення телескопізмів, у яких перша основа позначає місце скандалу; указує на особу

чи організацію-винуватця / учасницю скандалу; є назвою предмета (об'єкта) чи діяльності, пов'язаної зі скандалом. Популярність цієї моделі сьогодні сприяла зміні морфологічного статусу компонента *-гейт*, який із часткового елемента (Watergat) унаслідок перерозкладу (reanalysis) перетворився в суфікс на позначення скандалу, або тієї секретної інформації, що обов'язково необхідно розкрити. Саме в цьому й полягає його прототипне значення, що з погляду семантики характеризується високим ступенем регулярності функціонування. Значення найбільш типове в тому сенсі, що передусім із ним асоціюється звукова оболонка слова у свідомості носіїв / носія мови. Прототипне значення слова загалом є динамічним утворенням, що постійно зазнає змін у часі й просторі. А прототипне значення словотворчого формату *-гейт* зазнавало модифікацій упродовж більше ніж півстоліття. По-перше, зі зміною морфологічного статусу *-гейт* із часткового елемента в афікс (суфікс) змінилася його категорійна належність, що сприяла переходу від конкретного лексичного значення повнозначного слова Watergate з власними йому національно-культурними смисловими компонентами до збагачення значення суфікса; по-друге, спостерігаємо динаміку суттєвих ознак: а) від політичного скандалу до будь-якого іншого (навіть сексуального); б) від скандалу, пов'язаного з президентом, до скандалу з будь-якою публічною особою (організацією), відомим предметом, місцем. Тут простежуємо тісну залежність між мовним і концептуальним змістом слів із компонентом *-гейт* і відповідним культурно-історичним періодом (президентство Ніксона – Рейгана – Клінтона); від скандалу, який намагаються приховати (сховати), до будь-якого скандалу; г) від реального скандалу до події, яку намагаються вважати справжньою. За таких обставин *-гейт* втрачає інформативну функцію, зазнаючи своєрідного нівелювання. Саме в цьому й убачаємо динаміку прототипного значення *-гейт* усередині одного етнокультурного простору – американського, адже у свідомості американців середнього віку й старшого покоління будь-яке нагадування про *-гейт* асоціюється з назвою Watergate, з президентом Ніксоном, з подіями Уотергейтського скандалу, що є частиною історії їхньої держави.

Суфікс *-гейт* тісно пов'язаний передусім з подіями в США (президент і його оточення, провідні політики, публічні особи, великі організації). Лексичні одиниці з компонентом *-гейт* демонструють

залежність їх прототипного значення від етнокультурних особливостей, оскільки вони етимологічно також відносяться до одиниць високого ступеня національного навантаження.

Проаналізувавши утворення з компонентом *-гейт*, доходимо висновку, що деякі лексичні одиниці досить активно функціують у міжнародній політиці та ідеології. В останні двоє десятиріч вони позначені активністю вживання і в українському медіапросторі. Зафіксовано випадки, коли *-гейт* функціює як самостійна лексична одиниця. Ю. Зацний звернув увагу, що «у процесі формування нових словотворчих елементів нерідко виникає явище біфункціональності мовних одиниць, тобто виконання ними одночасно й ролі афіксів, і ролі лексем, що є свідченням взаємодії словотвірної і лексичної систем» (Зацний, 1999). Уживаючись самостійно, **гейт** позначає ‘політичний скандал’, що також яскраво підтверджує його статус самостійної морфеми. Напр.: *Такого масштабного гейту ... Україна ще не знала* (Д 12.01.98); **Гейт** у футболі – рідкість (<https://sinonim.org>).

Висновок

Отже, у сучасних умовах цивілізаційного зрушення, «амероголобалізації», змішування національних культур та активної кроскомунікації, що супроводжується розширенням обсягу інформації і зростанням впливу масмедіа, у мові з’являються іменники з англійським *-гейт*. Утворенню лексем із компонентом *-гейт* сприяє мовна практика журналістів-міжнародників, радіо-, тележурналістів, перекладачів, а також позитивне ставлення інтелектуальної еліти до процесів запозичення. Утворення з компонентом *-гейт* – це переважно іменні динамічні предикати, скільки вони позначають процеси і події. У сучасній українській мові компонент *-гейт* уживається як повноцінний, фонетично і словотвірно засвоєний формант, замінюючи ад’єктивно-субстативне сполучення.

Утворення з компонентом *-гейт* не зафіксовані лексикографічними джерелами. Вони слугують номенами з негативною семантикою на позначення діяльності людей у соціальній сфері (політиці, спорті), а також позначають події, пов’язані з порушенням морально-етичних норм. Усі вони є оказіональними, функціонування більшості таких утворень обмежене поодинокими випадками вживання. Прагматичні функції їх різноманітні: пом’якшення негативної сутності подій,

явищ, приховування небажаної інформації стосовно політиків і посадових осіб, маніпулювання свідомістю адресата, засіб сатири.

Перспективним напрямом досліджень може бути аналіз адаптування лексем із компонентом *-гейт* до лексико-словотвірної системи української мови, а також зіставний аналіз таких утворень в інших слов'янських мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бойков, В.** (2011). Приклучення скандального суфікса: роль заимствования одной словообразовательной морфемы в создании политического имиджа. *Східнослов'янська філологія: Мовознавство*, 21, 24–41. 2. **Головченко, В.** (2011). Вотергейт. У Левенець, Ю., & Шаповал, Ю. (Ред.) *Політична енциклопедія* (с. 121). Київ: Парламентське видавництво. 3. **Городенська, К.** (2013). Нові явища та процеси в українському словотворенні: динаміка чи деструкція словотвірних норм? *Українська мова*, 2, 3–12. 4. **Громовенко, В.** (2017). Особливості словотворення політичних неологізмів в українській та англійській мовах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 30 (Т. 1), 136–138. 5. **Заботкина, В.** (1989). *Новая лексика современного английского языка*. Москва: Высш. шк. 6. **Зацний, Ю., & Пахомова, Т.** (2002). *Мова і суспільство: збагачення словникового складу сучасної англійської мови*. Запоріжжя: Запорізький державний університет. 7. **Зацний, Ю.** (1999). Розвиток словникового складу англійської мови в 80-ті – 90-ті роки ХХ століття (Автореф. дис. ... докт. філол. наук). Київ: Київ. держ. ун-т. 8. **Коряковцева, Е.** (2009). Интернациональное vs национальное в словообразовательной системе (к постановке вопроса). У **Koriakowcewa, E.** (Red.). *Przejawy internacjonalizacji w językach słowiańskich* (с. 179–198). Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej. 9. **Коряковцева, Е.** (2009). Словообразование в условиях глобализации: NOMINA ACTIONIS с новыми интернациональными формантами в русском, польском и чешском языках. У *Мови та культури у новій Європі: контакти і самобутність* (с. 144–153). Київ: Видавничий дім Дмитра Бурого. 10. **Костомаров, В.** (1999). *Языковый вкус эпохи: Из наблюдений над речевой практикой масс-медиа*. СПб: Златоуст. 11. **Олексенко, В.** (2014). Словотворення в умовах глобалізації: номіна actionis із запозиченим формантом *-ація, -ізація / -ізація*. *Вісник ОНУ. Серія: Філологія* (Т. 19), 4(10), 96–103. 12. **Омельченко, Л., & Самохіна (Дмитренко), В., Самойлова, Л.** (2007). Культурно-національні конотації англійських композит. У *Новітня філологія*. (С. 74–86). Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили. 13. **Турчак, О.** (2012). Суфіксація як один із найбільш продуктивних способів утворення іменникових okazionalizmів у мові преси 90-х років ХХ століття. *Актуальні проблеми слов'янської філології: Серія: Лінгвістика і літературознавство*, XXVI (1), 467–475.

REFERENCES

1. **Boikov, V.** (2011). Priklyucheniya skandal'nogo suffiksa: rol' zaimstvovaniya odnoy slovoobrazovatel'noj morfemy v sozdaniі politicheskogo imidzha [Adventures of a scandalous suffix: the role of borrowing of one word-forming morpheme in creating a political

image]. *Skhidnoslovianska filolohiia: Movoznavstvo – East Slavic Philology: Linguistics*, 21, 24–41 [in Russian]. 2. **Holovchenko**, V. (2011). Voterheit [Watergate]. In **Levenets**, Yu., & Shapoval, Yu. (Red.) *Politychna entsyklopediia – The Political Encyclopedia* (p. 121). Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo [in Ukrainian]. 3. **Horodenska**, K. (2013). Novi yavysycha ta protsesy v ukrainskomu slovotvorenni: dynamika chy destrukttsiia slovotvirnykh norm? [New phenomena and processes in Ukrainian word formation: dynamics or destruction of word formation norms?] *Ukrainska mova – Ukrainian language*, 2, 3–12 [in Ukrainian]. 4. **Hromovenko**, V. (2017). Osoblyvosti slovotvorennia politychnykh neolohizmiv v ukrainskii ta anhliiskii movakh [Formation specificity of political neologisms in Ukrainian and English]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: filolohiia – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, 30 (T. 1), 136–138 [in Ukrainian]. 5. **Zabotkina**, V. (1989). Novaya leksika sovremennogo angliiskogo yazyka [New vocabulary of Modern English]. Moskva: Vyssh. shk. [in Russian]. 6. **Zatsnyi**, Yu., & Pakhomova, T. (2002). *Mova i suspilstvo: zbahachennia slovnykovoho skladu suchasnoi anhliiskoi movy [Language and society: enrichment of the vocabulary of Modern English]*. Zaporizhzhia: Zaporizkyi derzhavnyi universytet [in Ukrainian]. 7. **Zatsnyi**, Yu. (1999). Rozvytok slovnykovoho skladu anhliiskoi movy v 80^{ti} – 90^{ti} roky XX stolittia [The development of the vocabulary of the English language in the 80^s – 90^s of the 20th century]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Kyiv: Kyiv. derzh. un-t [in Ukrainian]. 8. **Koryakovceva**, E. (2009). Internacional'noe vs. nacional'noe v slovoobrazovatel'noj sisteme (k postanovke voprosa) [International vs. national in the word-formation system (to the formulation of the problem)]. In **Koriakowceva**, E. (Red.) *Przejawy internacjonalizaciej w jezykach slowianskich [Manifestations of internationalization in Slavic languages]* (pp. 179–198). Siedlce: Wydawnictwo Akademii Podlaskiej [in Russian]. 9. **Koryakovceva**, E. (2009). Slovoobrazovanie v usloviyax globalizacii: nomina actionis s novymi internacional'nymi formantami v russkom, pol'skom i cheshskom yazykax [Word formation in the conditions of globalization: nomina actionis with new international formants in Russian, Polish and Czech languages]. In *Movy ta kultury u novii Yevropi: kontakty i samobutnist [Languages and Cultures in the New Europe: Contacts and Identity]* (pp. 144–153). Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buroho [in Russian]. 10. **Kostomarov**, V. (1999). *Yazykovyy vkus e'poxi: Iz nablyudenij nad rechevoj praktikoj mass-media [The language taste of the era: From the observed speech practice of the mass media]*. SPb: Zlatoust [in Russian]. 11. **Oleksenko**, V. (2014). Slovtvorennia v umovakh hlobalizatsii: nomina actionis iz zapozychenym formantom -aciya, -izaciya / -izaciya [Word formation in the conditions of globalization: nomina actionis with the borrowed formant -aciya, -izaciya / -izaciya]. *Visnyk ONU. Serii: Filolohiia – Bulletin of ONU. Series: Philology* (T.19), 4(10), 96–103 [in Ukrainian]. 12. **Omelchenko**, L., & Samoikhina (Dmytrenko), V., Samoilova, L. (2007). Kulturno-natsionalni konotatsii anhliiskykh kompozyt [Cultural and national connotations of English composites]. In *Novitnia filolohiia – Modern philology* (pp. 74–86). Mykolaiv: Vyd-vo MDHU im. Petra Mohyly [in Ukrainian]. 13. **Turchak**, O. (2012). Sufiksatsiia yak odyin iz naibilsh produktyvnykh sposobiv utvorennia imennykovykh okazionalizmiv u movi presy 90-kh rokov KhKh stolittia [Suffixing as one of the most productive ways of forming noun occasionalisms in the press language of the 1990s of the XXth century]. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii: Serii: Linhvistyka i literaturoznavstvo – Actual problems of Slavic philology: Series: Linguistics and Literary research*, XXVI (1), 467–475 [in Ukrainian].

Олексенко Володимир Павлович – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української і слов'янської філології та журналістики, Херсонський державний університет; вулиця Університетська, 27, Херсон, 73000, Україна.

E-mail: volodymyr.oleksenko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1358-6325>

Oleksenko Volodymyr – Doctor of Philological Sciences, Professor, Professor at the Department of Ukrainian and Slavic Philology and Journalism, Kherson State University; 27 Universytetska street, Kherson, 73000, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 05 березня 2024 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Олексенко В. П. Утворення з компонентом *-gate/-гейт* у сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2024. Вип. 60 (до 100-річчя від дня народження заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка). С. 102–117. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2024.60.09>

АРА: Олексенко, В. П. (2024). Утворення з компонентом *-gate/-гейт* у сучасній українській мові. *Лінгвістичні дослідження*, 60 (до 100-річчя від дня народження заслуженого діяча науки і техніки України, доктора філологічних наук, професора Сергія Івановича Дорошенка), 102–117. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2024.60.09>